

«Τίτλοι εγκλημάτων επικαιρότητας και στοιχεία δικογραφίας»

Από την εποχή του Γουτεμβέργιου¹ 1450 μ.Χ., όπου με τη χρήση της τυπογραφίας, γίνεται εφικτό να εκτυπώνονται πολλά έντυπα κείμενα, με πανομοιότυπο περιεχόμενο, έως τον 20^ο αιώνα που αναπτύσσονται νέα μέσα επικοινωνίας με επίκεντρο τον ήχο και την εικόνα από όπου και με την περαιτέρω εξέλιξη της τεχνολογίας φθάνουμε στα επιτεύγματα του σήμερα, του ίντερνετ, της ζωντανής σύνδεσης, έχουν ίσως αλλάξει πολλά, ένας όμως παράγοντας στα σίγουρα παραμένει αδιαφοροποίητος και αυτός είναι η επιθυμία των ανθρώπων να ενημερώνονται, να μαθαίνουν των είδηση... και αν θέλετε να αναζητούν να μάθουν τί το σκοτεινό, ενδεχομένως και τί πικάντικο, να κρύβεται πίσω από όσα προβάλλονται.

Επίσης, από το 19^ο αιώνα² που τα πρώτα δημοσιογραφικά έντυπα ξεκίνησαν να ενσωματώνουν στα φύλλα τους γεγονότα που προσέλκυαν το κοινό, θέματα που αφορούσαν την καθημερινή ζωή των ανθρώπων με κυρίαρχα τα *εγκλήματα* και τις *πολύκροτες δίκες*, πολύ συχνά αποτελούσαν τίτλοι ειδήσεων επικαιρότητας, όπως αποτελούν και σήμερα.

Είναι εμφανές ότι το ανθρώπινο δράμα πάντα αποτελούσε σημείο έλξης της προσοχής του κοινού και φυσικά ό,τι έχει απήχηση και δημιουργεί ενδιαφέρον, δεν αργεί να εμπορευματοποιηθεί³⁻⁴. Έτσι, δεν άργησαν να μπουν σε αυτό το «παιχνίδι» και άνθρωποι με πολλά χρήματα⁵ και να επενδύουν αυτά, στο χώρο της είδησης που κεντρίζει το ενδιαφέρον του αναγνώστη / θεατή.

¹ Φ. Μπαρμπιέ-Κ. Λαβανίρ, Η ιστορία των μέσων μαζικής επικοινωνίας, Από τον Ντιντερό στο Ίντερνετ, Εκδόσεις Δρομέας, Αθήνα 1999, σελ.13.

² Βασιλική Θεολόγη, Εγκληματικότητα και ΜΜΕ, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ.10.

³ Roshier R.J., Crime and the Press, New Society, 1971, sel. 502-506

⁴ Cohen S., J.Young, The Manufacture of News. Deviance, Social Problems and the Mass Media, London: Constable, 1973.

⁵ F.Barbier, Le Patronat du Nord sous le Seconde Empire : Une approche prosopographique, Γενεύη, 1989, σελ.337.

Φθάνοντας λοιπόν στις μέρες μας, η μεγάλη τηλεθέαση, η μεγάλη επισκεψιμότητα στον ηλεκτρονικό τύπο, οι μεγάλες πωλήσεις στον παραδοσιακό έντυπο τύπο, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το κέρδος που αποφέρουν και οι διαφημίσεις. (Όσα πιο πολλά κλικ, τόσο πιο μεγάλη διαφήμιση έρχεται)

Πώς όμως επιτυγχάνεται αυτός ο σκοπός της μεγάλης τηλεθέασης, επισκεψιμότητας κλπ, με την απλή αναπαραγωγή μιας είδησης, όσο ζοφερής και αν είναι; Πώς προσελκύεται αλλά και κυρίως πως διατηρείται το ενδιαφέρον του κοινού, για παραπάνω από μια ημέρα με την αναπαραγωγή του ιδίου γεγονότος και μάλιστα όταν αυτή η είδηση, αναπαράγεται, «παίζεται» από πλειονότητα μέσων και εκπομπών καθημερινά; Δεν είναι λίγες οι φορές που προς τον σκοπό αυτό, δραματοποιούνται⁶ οι ειδήσεις, διογκώνονται τα γεγονότα και εντέλει μπορεί και να αλλοιώνονται, μεταδίδοντας κατά αυτόν τον τρόπο μια εικόνα της πραγματικότητας όχι τόσο κοντινή στην αληθινή. Δημιουργείται «ηθικός πανικός» που είναι σημαντικός παράγοντας διέγερσης της ευρύτερης κοινωνικής ανησυχίας για το έγκλημα⁷⁻⁸.

Ρίχνοντας μια ματιά στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων ή στους τίτλους των άρθρων στον ηλεκτρονικό τύπο, όπως και ακούγοντας τους

⁶ Garland, D. (2001) *The culture of control: crime and social order in contemporary society*, Oxford University Press, Oxford

⁷ Robert Cario, *Médias et insécurité: entre droit d'informer et illusions sécuritaires*, Recueil Dalloz, 2/2004, σελ. 75-80.

⁸ Σημειώνεται ότι η θέση των Ελλήνων, απέναντι στην αξιοπιστία και την αντικειμενικότητα των ΜΜΕ αποτυπώνεται και στα στοιχεία και δεδομένα των ερευνών αυτών που αναφέρουν τα βιβλία: Ζαραφωνίτου, Χρ. (2002) *Ο φόβος του εγκλήματος, Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας. Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης*, Εκδόσεις Αντ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή (ελληνικά-αγγλικά), (Αν)ασφάλεια, Αντεγκληματική Πολιτική & Δικαιώματα του Ανθρώπου, επιμέλεια Χρ. Ζαραφωνίτου, 2007, το βιβλίο *Τιμωρητικότητα της Χρ. Ζαραφωνίτου*, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, και από το (Αν)ασφάλεια *Τιμωρητικότητα και Αντεγκληματική Πολιτική*, επιμέλεια Χρ. Ζαραφωνίτου -Ν. Κουράκης, 2009, όπως και από «(Αν)ασφάλεια καταστηματαρχών Αθηνών και Πειραιώς και νέες μορφές αστυνόμευσης», στο *Εγκληματολογία*, τ.1/2012, 91-98, Χ. Ζαραφωνίτου, καθώς και από τα Πρακτικά Ημερίδας με θέμα «Πόλη, Εγκληματικότητα και Ανασφάλεια στην Εποχή της Οικονομικής Κρίσης. που συνδιοργάνωσαν το ΠΙΜΣ «ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ», το Ινστιτούτο Δημοκρατίας, Κωνσταντίνος Καραμανλής και το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, το 2013 .

τίτλους των ειδήσεων στην τηλεόραση, σχετικά με το εγκληματικό φαινόμενο, παρατηρούμε ότι επαναλαμβάνονται ειδήσεις, αναπαράγονται συνεχώς τα ίδια τα συμβάντα και χρησιμοποιούνται αδιαλείπτως λέξεις που συνειρμικά λειτουργώντας, παραπέμπουν σε βιαιότητες, αγριότητες, λέξεις όπως: «μακελάρης, λήσταρχος, τέρας, φονιάς, αρχιμαφιόζος, σάτυρος, μαύρη χήρα, σατανικό ζευγάρι», λέξεις που η έννοιά τους, από μόνη της και η εικόνα που προκαλεί, δημιουργεί ανησυχία, φόβο, τρόμο, ανασφάλεια και προσέλκυση του κοινού για να μάθει στοιχεία για αυτό το τέρας και όχι τόσο για το έγκλημα.

Ρίχνεται βαρύτητα στους χαρακτηρισμούς και όχι στην ουσία του γεγονότος, πόσο μάλλον στα πραγματικούς παράγοντες που οδήγησαν σε αυτό....κεντρικό πρόσωπο αποτελεί ο δράστης (όπως και στο ποινικό μας σύστημα) και όχι το θύμα. Ο αποκαλούμενος ως δράστης και όχι ως φερόμενος δράστης και ο ενοχοποιητικός χαρακτηρισμός: «ψυχρός δολοφόνος», «παιδεραστής», «βιαστής», «ληστής», «σάτυρος», «Πατέρας-τέρας» «μάννα-Μήδεια», «γυναίκα αράχνη», «μαύρη χήρα» «πουλάει»... και όποιος θέλει κέρδος πρέπει να πουλήσει... τώρα αν ο χαρακτηρισμός, ανταποκρίνεται στα αποδιδόμενα με βάση τη δικογραφία, έχει μικρή σημασία.... Γιατί, μη μου πείτε ότι δεν εντυπώνεται στο νου, ότι ο δράστης είναι όντος ο συλληφθείς, όταν δηλώνεται, με τη σύλληψη: «Ο γρίφος λύθηκε. Το έγκλημα εξιχνιάστηκε.».

Βέβαια, εν προκειμένω, το ζητούμενο δεν είναι οι χαρακτηρισμοί μόνο, αλλά εάν τα στοιχεία που φθάνουν στη δημοσιότητα αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα. Ανταποκρίνονται λοιπόν, στο σύνολο των στοιχείων της δικογραφίας που πολλές φορές, στα εγκλήματα που την απασχολούν δεν έχει προλάβει ακόμη να σχηματισθεί ή είναι αποσπασματικά; Μήπως ενίοτε, αυτά που φωτίζονται είναι και αυτά που εξάπτουν το ενδιαφέρον; Πολλές

φορές, τα στοιχεία που προβάλλονται αποσπασματικά, προβάλλονται έτσι ακριβώς, καθώς η δικογραφία δεν έχει συμπληρωθεί, η ανάκριση δεν έχει περατωθεί, η έρευνα συνεχίζεται. Η επικαιρότητα όμως, δεν μπορεί να περιμένει, η είδηση δεν έχει την πολυτέλεια του χρόνου, η αξία της μετράει σε ζωντανό χρόνο, στην αμεσότητά της μετάδοσής της τη στιγμή που λαμβάνει χώρα το γεγονός και η πληροφορία έρχεται.

Υπό αυτές τις συνθήκες διαπιστώνεται βέβαια, η παραδοξότητα, να σχηματίζονται, από την κοινή γνώμη, ολοκληρωμένες απόψεις, βασιζόμενες σε μη ολοκληρωμένες δικογραφίες. Σχηματίζεται κατά αυτόν τον τρόπο, στη συνείδηση του κοινού μια παραποιημένη εικόνα για το έγκλημα και τον πραγματικό δράστη αυτού και ακόμα και το τεκμήριο της αθωότητας (ο κατηγορούμενος μέχρι να αποδειχθεί η ενοχή του είναι αθώος) η αρχή της επιείκειας, (*In dubio pro reo*) προς τον κατηγορούμενο, που καλεί στο να κηρυχθεί αθώος, αυτός για τον οποίο διατηρείται, έστω και η ελάχιστη αμφιβολία ενοχής, αποθνήσκει.

Άλλωστε, κατά τον Parsons, οι σύγχρονες κοινωνίες βασίζονται ολοένα και περισσότερο στη άσκηση της πειθούς⁹

Και αφού αυτά συμβαίνουν και η κοινή γνώμη επηρεάζεται και διαμορφώνει άποψη σύμφωνα με όσα γίνονται ευρέως γνωστά, οι δικαστές που θα κληρωθούν να δικάσουν την υπόθεση και για την οποία πρέπει αμερόληπτα να κρίνουν δε θα έχουν επηρεαστεί; Εδώ θα πρέπει να διακρίνουμε μεταξύ του δικαστή, δικαστικού λειτουργού και του λαϊκού δικαστή, του ενόρκου δηλαδή, που καλείται να συμμετάσχει στη σύνθεση του Δικαστηρίου και να κρίνει και αποφανθεί επί της υποθέσεως...

⁹ Λαμπροπούλου Ε., Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου, Κριτική, Αθήνα, 2001, σελ. 30.

Ο «επαγγελματίας» δικαστής, δικάζει αποκλειστικά και μόνο με τα στοιχεία της δικογραφίας, καταφέροντας στην πλειονότητα των φορών, να μείνει ανεπηρέαστος στην τελική του κρίση απ' όλα, αν και στην αρχή μπορεί να δείξει μια δυσπιστία και μια στάση που δεν μπορεί να εξηγηθεί αλλιώς παρά μόνο από όσα έχουν διοχετευτεί στην κοινή γνώμη. Το πρόβλημα έγκειται στους ενόρκους που δεν ξέρουν ούτε τη δικονομία, ούτε τις έννοιες όσων διαβάζουν και επηρεασμένοι από όσα άκουσαν δυσκολεύονται να τα αποβάλλουν, την ώρα που θα πρέπει να κρίνουν την τύχη του κατηγορουμένου αποκλειστικά και μόνο με τα στοιχεία της δικογραφίας και όχι με φήμες.

Παραδείγματα:

(βούλευμα) θα πρέπει να αξιολογηθεί και να εξετασθεί, αν τα όσα εμπεριέχονται σε αυτό (παραπεμπτικό) αποδεικνύουν την ενοχή του κατηγορουμένουΜα πως αρνείστε ότι το κάνατε, αφού το λέει το βούλευμα..... (ακούστηκε από ένορκο).

Δικαστικοί λειτουργοί:

«Τί θέλετε να μας πείτε ότι δεν τον σκότωσαν; Τί τον θέλετε τον ιατροδικαστή, να μας πει τί, αφού τον σκότωσαν εν ψυχρώ και εξαπίνης,ναι εντάξει, υπήρξε πάλη....καλά... και όμως στην κρίση τους δεν επηρεάστηκαν από την εικόνα που είχαν στην έναρξη της ακροαματικής διαδικασίας και κατέληξαν με βάση τα στοιχεία της δικογραφίας όπως ξετυλίχθηκαν στην ακροαματική διαδικασία, σε αθωωτική απόφαση.

Εισαγγελέας: Για εμένα είναι έγκλημα πάθους και τα κίνητρα είναι εμφανή, δεν ακούω τίποτα, θα μιλήσω μόνο όταν θα έρθει η ώρα να κάνω Πρόταση.... Και όμως έδωσε σημασία στα στοιχεία της δικογραφίας, δεν επηρεάστηκε στην τελική του κρίση και όχι μόνο έκανε αθωωτική Πρόταση αλλά και αναφέρθηκε σε ενδεχόμενες

ευθύνες όσων οδήγησαν τους κατηγορούμενους στο εδώλιο και στην άδικη προσωρινή τους κράτηση.

Ας αφήσουμε όμως τα παραδείγματα και ας επανέλθουμε στους τίτλους της επικαιρότητας ή στα στοιχεία που προβάλλονται και στη σχέση τους με το σύνολο των στοιχείων της δικογραφίας.

Κάποιες φορές ίσως, δίνεται μεγάλη προβολή σε στοιχεία που είναι ικανά να διατηρήσουν παρατεταμένους σχολιασμούς, από ειδικούς και μη, και έτσι να διατηρείται το θέμα στην επικαιρότητα.

Άλλοτε πάλι, μπορεί και να μην προβάλλονται στοιχεία που θεωρείται ότι αποτελούν ύβρη για τη μνήμη του θύματος και κάνουν πιο επώδυνη την απώλεια του στους οικείους του.... Αν και ακόμη και αν έρχονταν στο φως δε θα μείωναν την απαξία της πράξης του δράστη.

Άλλοτε πάλι, για διάφορους λόγους που μπορεί να άπτονται και της προβαλλόμενης πολιτικής¹⁰, η είδηση ίσως να στρογγυλοποιηθεί...

Γίνεται αντιληπτό ότι, αρκετές φορές η ανάγκη της ροής της μεμονωμένης είδησης και της προβολής της είναι διάφορη των στοιχείων του συνόλου της δικογραφίας..... και κάτι ακόμη που δεν εμπεριέχεται στη σημερινή θεματική αλλά αποτελεί άμεση συνέπεια της είναι ότι με αυτή την τακτική σιγματίζεται ανεπανόρθωτα ο προβαλλόμενος (ως) δράστης,.. καθώς όταν η είδηση «ξεπουλήσει» και ενδεχομένως επέλθει η αθώωση, ποιος θα ενδιαφερθεί για την αποκατάσταση του προβαλλόμενου υπανθρώπου;...

¹⁰ Βασιλική Θεολόγη, Εγκληματικότητα και ΜΜΕ, όπ. παρ., "Η προβολή του εγκληματικού επεισοδίου δεν είναι ένας καθρέφτης στην πραγματικότητα, αλλά περισσότερο-όπως επισημαίνει ο Lichter- ένα πρίσμα του οποίου οι τεθλασμένες εικόνες διαμορφώνονται όχι μόνο από τις εκδηλώσεις αλλά και από τις επιλογές των δημοσιογράφων και της διεύθυνσης ειδήσεων"- Lichter S.R and D. Amundson, The New York News Media and the Central Park Rape. New York, Center of Media and Public Affairs, 1989

Κάπως έτσι, φορές μπορεί να μεταδίδεται η είδηση για τα εγκλήματα και δημιουργείται στην κοινή γνώμη πεποίθηση περί ενοχής ή αθωότητας....

Τα στοιχεία αυτά που συγκλονίζουν.... μια λέξη που και λόγω της επικαιρότητας την ακούμε καθημερινά πλέον και λόγω της επαναλαμβανόμενης χρήσης της έχει χάσει και το νόημά της, ...μαγνητίζουν και το ενδιαφέρον συγγραφέων, σεναριογράφων και δημιουργείται ένα βιβλίο, μια ταινία από τρίτους, αφού βέβαια έχουν διεξάγει και κάποια έρευνα και συνομιλίες με δράστες, με θύματα, μάρτυρες, δικηγόρους, πραγματογνώμονες-τεχνικούς συμβούλους, δημοσιογράφους που έχουν ασχοληθεί με το συγκεκριμένο ρεπορτάζ και θέμα....

Αν στη συνέχεια λάβουμε υπ' όψη και σκηνοθετικές ανάγκες και ότι και για κάποιους προσωπικούς λόγους ή ευνόητους, κάποιοι από τους παραπάνω παράγοντες, κυρίως δράστες και θύματα δε θέλουν να αναφέρουν τα πάντα και αποσιωπούν, αποκρύπτουν μικρής ή μεγάλης σπουδαιότητάς πράγματα, ή τα διαφοροποιούν, ακόμη και τα αλλάζουν από δική τους ανάγκη να αλλάξουν την πραγματικότητα, καταλήγουμε εντέλει να διαβάζουμε ή βλέπουμε πάλι εμείς το κοινό, κάτι που βασίζεται σε μια πραγματική ιστορία αλλά δε γινόμαστε κοινωνοί στο ξετύλιγμα μιας ολόκληρης πραγματικής ιστορίας.

